

דבר העורך

שאלות של כלל ישראל

ליל הסדר תשפ"ב: החממות החדשות של גידולי מים בבית חלקיה בתנופת בניה אדירה, ולפי הצפי לקראת חודש ניסן תשפ"ב יתחילו לשווק אי"ה לציבור המהדרין בארץ ישראל, בסדר גודל תעשייתי, עשרות אלפי יקות עלים ביום מגידולי מים בשיטה הירדופונית, מסתבר שלקראת ליל הסדר תשפ"ב כבר יהיה ניתן להשיג בחנויות חסה גידולי מים.

הפולמוס החדש שעומד בפתח הינם שאלות של כלל ישראל, כאשר גדולי ופוסקי הדור מורים את הדרך לרבבות אלפי יהודים בארץ ובעולם בדיון 'גידולי מים', האם יש בהם קדושת שביעית, האם ברכתם בִּזְרָא פְּרִי הָאֲדָמָה או שֶׁהֶלַל נִגְיָה בְּדָבָר, האם מקיימים באכילתם מצות אכילת מרור ומברכים עליהם על אֲכִילַת מְרוֹר.

מנהג העולם בשנים האחרונות לברך 'האדמה' על ירקות מגידולי עציץ שאינו נקוב בחממות במצע מנותק, ומקיימים בו ידי מצות אכילת מרור, ומברכים עליו על אֲכִילַת מְרוֹר, והשאלה האם המנהג בתוקף גם לענין 'גידולי מים' או לא.

באמת, השאלה קיימת גם לגבי כל המצוות התלויות בארץ כמו תרומות ומעשרות וכדומה, רק שבהפרשת תרומות ומעשרות אין קושי גדול להחמיר ולהפריש מספק, אבל בשביעית קשה להחמיר ולאסור זריעה בשביעית מחוסר ידיעה, שכרוך בנזק נכספי עצום.

ירקות עלים מגדלים בשפע, קיים בארץ ובחו"ל גם גידול ירקות נוספים כמו מלפפון ועגבניה, אך לא בכמות משמעותית. באופן 'תיאורטי' יתכן שבעתיד יגדלו גם צמחים אחרים, כדוגמת חיטה ואולי אף עצים (נכון לעכשיו מבחינת רווח מול הפסד לא משתלם למגדל. גידול עצים קשה וכמעט בלתי מעשי), ואז יהיה נפק"מ לגבי הלכות נוספות.

בחיטה לגבי ברכת 'המוציא', 'ברכת המזון', וקיום מצות אכילת מצה. בפירות האם מברכים עליהם 'שהחינו' ו'ברכת האילנות', ולגבי נוסח סיום ברכת מעין שלוש ועל פירותיה'. בצמחים למצות ארבעת המינים וסיוכו, וכאשר יבנה בית המקדש במהרה בימינו יהיה גם נפק"מ לביכורים, ולקנותם במעות מעשר שני שצריך פרי מפרי וגידולי קרקע, הקרבה למזבח, ועוד.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

ברכת גידולי מים'

על פְּלָגֵי מַיִם

תקציר: הנושא בגיליון הקודם (מספר 331) 'ברכת גידולי עציצים', נושא הגיליון הנוכחי (מספר 332) 'ברכת גידולי מים'. והנושא בגיליון שאחריו (מספר 333) 'מרור בגידולי מים'.

השאלות: מה מברכים על גידולי מים, חילוקי הדינים באופנים הבאים; דרכו לזרוע באדמה, כמו ירקות עלים. אין דרכו לזרוע באדמה ויש לו שורשים, כמו אצות ים. אין במינם נזרע וגדל רק על מים בלי שורשים, כמו נבטים. צומח מתוך הפרי בלי מים, כמו בצל ירוק שצומח מתוך הבלצל. כמה יסודות שנוגעים לגיליון הנוכחי כבר הופיעו בגיליונות הקודמים.

1. ברכת הפטריות

שְׁהַלַּל: מבואר בנמ' (ברכות דף מ: ורש"י שם ד"ה מירבא) ונפסק ברמב"ם (ברכות פרק ח הלכה ח) ו**בטוע'** (סימן רד סעיף א), על כמהין ופטריות מבוך שְׁהַלַּל. למרות שנחשבים גידולי קרקע (שהנודר 'מפירות הארץ', אסור בפירות הארץ ומותר בכמהין ופטריות, ואם אמר 'כל גדולי קרקע עלי' אסור אף בכמהין

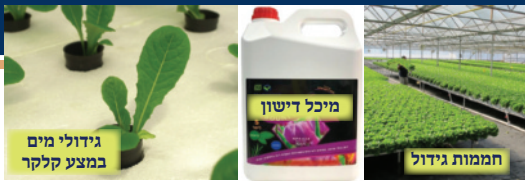

שיעור מרתק בנושא 'נגינה כהלכה'

לקראת ימי החנוכה, התקיים על ידי מכון 'הילכתא' שיעור מיוחד בנושא 'מוזיקה כהלכה' בליווי מגוון כלי נגינה מפי הרה"ח ר' נתנאל גרמאן שליט"א, ראש חבורה בישיבת באבוב, ובעל המנגן שליט"א מארגון 'בתוף ומחול'.

השיעור התקיים ביום ב' ויצא י"ח כסלו תשפ"ב, בבית הכנסת פינסק קרלין ירושלים, בהשתתפות מאות לומדים, ותלמידי חכמים מופלגים, שהתלהבו מהדברים הנפלאים.

ניתן להשיג תיעוד של השיעור במערכת 'הילכתא', כמו כן ניתן להאזין לשיעור ב'קו מידע הילכתא', ובקו 'אוצר השיעורים' שלוחה 5.

ופטירות), מכל מקום 'מירבא רבו מארעא, מינקי לא ינצקי האדמא'. כלומר, שמברך שֶׁהֶפֶל ולא הֶאֱדָמָה שאינו נחשב 'פרי האדמה', למרות שגדל מלחלוחית הארץ על העצים והכלים, מכל מקום כח הצמיחה אינה מהקרע. וכלשון **המגן אברהם** (ס'ק ד), מן האויר הן גידוליהם.

משא ומתן: ויש לחקור, האם ירקות גידולי מים ברכתם שֶׁהֶפֶל כברכת הטטירות. או שאינו ודמה לפטירות שבמינן אינו 'פרי האדמה', שיונקות רק מהאויר ולא מהמינרלים שיש בקרקע, ואילו ירקות גידולי מים במינן הם 'פרי האדמה', כלומר שירכולים לגדול רק בארץ לקבל את המינרלים, ואינו יכול לגדול במים לבד, והמינרלים שמכניסים למים הם תחליף ליניקה מהארץ. ולקמן יבואר שיטות הפוסקים בחקירה זו.

2. ירקות גידולי מים = שֶׁהֶפֶל

ק"ו מעציץ שאינו נקוב: לשיטת **החיי אדם** (בהלכות ברכות כלל נא סעיף ז), בהלכות לולב חלק ב' כלל קנב בשמת אדם ס"ק א), שפרי אדמה הגדול בעציץ שאינו נקוב מברך עליו שֶׁהֶפֶל נהנה בְּדַבְרָו ולא בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה שלא נקרא אדמה אלא המחובר לקרקע, פשוט שגידולי מים שגרע טוהר מברך עליו שֶׁהֶפֶל. כן הוא לפי **הברכת הבית** (למחבר שיער טוהר על נדה, שער ד סעיף מא), **והגרצ"פ פורק זצ"ל** (מקרא קודש פסח חלק ב' אות יב), **והג"ר יצחק רצביא שליט"א** (שו"ת עולת יצחק חלק א סימן לט), שנקטו להלכה כחיי אדם.

אין אדמה: לשיטת **האגלי טל** (מלאכת דש אות ח ס"ק ג), הגהות ויחידושים אות לו), שחילק בדת הירושלמי בין ארץ לאדמה, שארץ מתייחס לכלל הארץ, והאדמה שייכת גם לאחר שנתלש מן הארץ, ולכן הסתפק הירושלמי (בלאימא פרק ז הלכה ד) לגבי ברכת 'המוציא' בגידולי עציץ שאינו נקוב שאינו בכלל ארץ, ולא הסתפק לגבי ברכת הֶאֱדָמָה שגם עציץ שאינו נקוב הוא בכלל הֶאֱדָמָה. ולפי דבריו בגידולי מים שאין בו אדמה כלל, יתכן שברכתו שֶׁהֶפֶל.

כספס הירושלמי: לדעת **הג"ר חנוך זונדל גרוסברג זצ"ל** (מכתבו בסידור מנחת ירושלים עמוד רצט), **והג"ר פסח אליהו פאלק זצ"ל** (שו"ת מחזה אליהו חלק א סימן כז - קונטרס ברכת 'גידולי עציץ שאינו נקוב' תשובה ד), והובא גם **במנחת יצחק** (ליקוטי תשובות סימן לא אות ג), ברכת גידולי מים שווים ממש לספק של הירושלמי האם לברך המוציא על גידולי עציץ שאינו נקוב, וכבר הוכרע שבספק של הירושלמי יש לברך שֶׁהֶפֶל, וכמו שבאר בחיי אדם לברך שֶׁהֶפֶל על ירקות גידולי עציץ שאינו נקוב, ואם כן הוא הדין בגידולי מים ברכתם שֶׁהֶפֶל, ואפילו באופן שהמים מחוברים לקרקע עולם.

ובמחזה אליהו מוארך לרון בדיון כל עם מים שמונחים על הקרקע, האם אפשר לומר שהמים 'לארעא סמיכתא' כמבואר **בגמ'** (גיטין דף ז:), ואם כן דינו כגידולי האדמה. ומסיק כיון שנחלקו הפוסקים אינו יונק מהפסוק בדיון 'ארעא מיכתא', ועוד כיון שהוא בתוך עציץ שאינו יונק מהפסוק, אינו שייך לטעם של 'ארעא סמיכתא'. ולדעת **הג"ר מרדכי גרוס שליט"א** (שדה מדרתי פרק ו עיון השדה אות ה, פרק יב סעיף ז) תורת השדה אות ח), גידולים ללא אדמה ברכתם שֶׁהֶפֶל, וגידולי מים ללא עפר לא שייכים כלל לסוגיא של 'מאי לארעא סמיכתא דמי'.

כתב בספר **מנחת ירושלים** (חלק א עמוד סד), שבקובץ **דבר משיטה** מטעם גדוץ העדה החרדית שהופיע בשנת תשכ"ו פגורש, ירקות גידולי מים אין עליהם דיני שביעית, וברכתם שֶׁהֶפֶל. ומאז שהמנחת יצחק הגיע לארץ ישראל הורה שלא להדפיס סעיף זה.

3. ירקות גידולי מים = הֶאֱדָמָה

האדמה: לדעת **החזו"א** (המקורות הלול), **והג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (בשט הלוי חלק א סימן רה הערות על סימן רד מג"א ס"ק ד, קובץ מבית לוי חלק יד עמוד נב, ובמכתב שפורסם בקובץ מבית לוי ניסן תשנ"ו עמוד צה), **והג"ר שרגא פייויש שנעעבאלג**

(שו"ת שרגא המאיר חלק ה סימן ב עמוד ד), **והג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל** (שו"ת רבבות אפרים חלק ב תשובה עז בשם השבט הלוי, חלק ה תשובה קלו בשם רבו הג"ר ברוך יצחק לוינ זצ"ל, וראה חלק ה תשובה קנה הערה ב), **והג"ר ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני ברכות עמוד קפ"א קפב), **והג"ר צבי ובר שליט"א** (בהוראה אלה הלכתא), **והברכת ה'** (חלק ג פרק ז סעיף נה), **והגר"צ אבא שאול זצ"ל** (שו"ת אור לציון חלק ב פרק יד דיני ברכות אות יג), אוצר הברכה עמוד קלח והוסיף שיוציא עצמו מהספק), **והג"ר מנשה קליין זצ"ל** (שו"ת משנה הלכות חלק יד סימן רז), **והג"ר אברהם דוד הורוביץ זצ"ל** (קנין תורה בהלכה חלק ד סימן נד), **והג"ר שלמה זלמן איזנברג זצ"ל** (חיכו ממתקים חלק א עמוד קנז, בנתיבות ההלכה חלק לה עמוד 296, קובץ צהר ירושלים תש"ס), וראה בספר ותן לרכה סימן רב ס"ק יד בשמו שברכתו שֶׁהֶפֶל ורק אם המים מחוברים למים שבקרקע מברך הֶאֱדָמָה), **והג"ר משה שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות חלק ב סימן קמט), **והג"ר אלטר זצ"ל סופר שליט"א** (שו"ת וישב יוסף סימן לא), ובספר **נתיבות הברכה** (פרק יד הלכה ח), הברכה על גידולי מים היא בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה, ונימוקו את דבריהם ממנה טעמים, כדלהלן.

מין האדמה: טעם הדבר שמברך הֶאֱדָמָה על גידולי מים כותב בשבט הלוי, כי הוא מים של פרי האדמה, ואין הל' נמי שלפי החיי אדם שהסתפק לגבי גידולי עציץ ירושלמי נקוב, ודאי שגידולי מים הוא בכלל הספק. אולם להלכה אין להורות כחיי אדם. ואין להשוות בין פטריות 'לגידולי מים', כי פטריות הוא מין שגדל מהאויר ולא מהאדמה, אבל גידולי מים הוא מין שצומח מהאדמה.

כח חזר מהאדמה: מיהא בבור לציון, חולק על הטעם של השבט הלוי, שאין הברכה מתייחסת למין האדמה באופן כללי, אלא הברכה מתייחסת על הפוי הנאכל שהוא גדל מהאדמה, אך מטעם אחר צריך לברך הֶאֱדָמָה, כיון שהעוץ שממנו נובט הצמח גדל באדמה לפני השתילה במים.

והוכיח כדבריו, ממה שיוציאים ידי חובת מצות אכילת מצה בחיטים מגידולי מים, כיון שבאים לידי חימוץ, ומבואר **בגמ'** (פסחים דף לה), כל שבא לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח. וכשם שבבואר **בגמ'** (פסחים דף לט:), שהוקש מרור למצה, ולכן צריך המרור להיות גידולי קרקע כמצה. כך גם יוצאים במרור גידולי מים כמו שיוציאים במצה של גידולי מים. ואם כן גידולי מים הם ממש כמו גידולי קרקע, ויכול לברך עליו בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה, ולא נחשב שקר. ולא מסתבר לחלק בין גידולי קרקע לברכת בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה.

בדומה לסברא של האור לציון, כתב בספר **חקר הלכה** (מאת ר' נפתלי הירץ לאנדא לברוך תרמ"ח), הלכות לולב ד' מינים אות ול לחלוק על החיי אדם, שבכך בהצמחה בגידולי עציץ שאינו נקוב, הוא מהגרעין שממנו הוא צמח, כי בזמן הנטיעה הראשונה בבריאת העולם, הוא היה בקרקע, ונחשב גידולי קרקע כי כח המשך הגדילה היא מהקרקע, וממשיטת רק כמהין ופטריות וכדומה, שגדלים מהאויר ואינם גידולי קרקע כלל, אך מה שגדל בעציץ ודאי נקרא גידולי קרקע, ולפי דבריו כתב בקנין תורה בהלכה, שהוא הדין לגבי גידולי מים מברך הֶאֱדָמָה, כיון שחכה הצמיחה בה מהקרקע.

לשון בני אדם: בתשובות והנהגות מבואר הטעם שצריך לברך הֶאֱדָמָה, שבלשון בני אדם גידולי מים נקראים 'פרי האדמה', ואפילו במדינות שרוב הגידולים הם גידולי מים, מכל מקום המציאות אינה ידועה לסתם בני אדם, ושמו וליטא 'פרי האדמה', וכל האמצעים המלאכותיים לא ישנו את המציאות שצורת הגידול הטבעית היא באדמה. ואפילו אם יש מדינה שעיקר צורת הגידול הוא במים ולא באדמה, יש לזון האם קנעב לפי מדינתה הנוכחית, או תלוי במנהג כל העולם שצורת הגידול היא באדמה. ומוסיף, שמכל מקום אין מזניחים את המברך שֶׁהֶפֶל שיש לו על מיל לסמוך, ורוצה לצאת ידי

חובת השיטות שברכתו שֶׁהֶלַל ולשיטתם אינו יוצא בברכת הַאֲדָמָה. **כח גידול מלאכותי:** עוד יש לבדוק, בגידולי מים מברכים כח גידול ויניקה באופן מלאכותי בדיוק כמו בקרקע, והתוצאה זהה למקור, וגם על גידולי קרקע מלאכותיות שייך לברך הַאֲדָמָה כמו בגידולי הקרקע. ואינו דומה כלל לפטריות שאינן מקבלות כח צמיחה מהקרקע ולכן ברכתן שֶׁהֶלַל. ודוגמה רחוקה לדבר, חכמת הרפואה גילתה את האפשרות של אינקובטור, שהוא 'כח גידול מלאכותי', עד כדי כך שתינוק בן שמונה חודשים בזמן חז"ל היה נחשב לנפל והיה מוקצה בשבת, וכיום גדל להיות כאחד האדם, וממילא במציאות הנוכחית תינוק בן שמונה חדשים דינו בשבת כתינוק בן תשעה חודשים.

4. הוראת החזו"א

מוסכם: ידוע ומוסכם בשם החזו"א (מבית לוי חלק יד עמוד נב, טעמא דקרא במדבר פרק יז פסוק כג, ארחות רבנו חלק ג עמוד רכ, הערות על מסכת ברכות עמוד תתכח, ישא יוסף או"ח חלק א סימן צד) שהורה להלכה דלא כחיי אדם, שגידולי עצים שאינן נקוב מברך עליהם הַאֲדָמָה, ולגבי גידולי מים תלוי מה היה הנימוק של החזו"א.

ספק שהלל: והעיד הג"ר **דב נדא שליט"א** (מעשה איש חלק ב עמוד קיב, מעשה איש חלק ז קונטרס שנת השבע עמוד קצג, גיליון שמע דבר, ובהוראה לברכי הילכתא י"ח כסלו תשפ"ב) בשם **החזון איש**, גידולי ירקות בעצי שאינן נקוב בברכת בורא פְּרִי הַאֲדָמָה, ולא חוששים לשיטת החיי אדם שאין מברכים הַאֲדָמָה. ומסתפק הגרד"ל מה היה הנימוק ששמע מהחזו"א, האם הסברא משום שברכת בורא פְּרִי הַאֲדָמָה מתייחס לסוג הפרי הגדל באדמה או שהחילוק היה בין לשון 'ארץ' ל'אדמה', ומוסיף הגרד"ל, שיש נפק"מ בין שני הטעמים לגבי גידולי מים, לפי הצד הראשון שהוא מין שגדל באדמה, גם בגידולי מים מברך הַאֲדָמָה. ולפי הצד השני שיש הבדל בין 'ארץ' ל'אדמה', בגידולי מים שלא גדל באדמה מברך שֶׁהֶלַל, והורה שכמדומה טפי שאמר כאופן הראשון, ואם כן ברכתו הַאֲדָמָה.

ודא הַאֲדָמָה: והג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני ברכות עמוד קפא קפב), מביא את הוראת החזו"א שנחלק על החיי אדם וסבר שצריך לברך הַאֲדָמָה על גידולי עצים שאינן נקוב, ואינו דומה לטפק של הירושלמי, שכן רק בלחם שהנוסח הוא 'מן הארץ', אי אפשר לומר כך על גידולי עצים שאינן נקוב, אבל על ירקות אפשר לברך 'פרי האדמה' גם בגידולי עצים שאינן נקוב, כיון שהוא מין של 'פרי אדמה', ומסיים שהוא הדין בגידולי מים מברך עליהם הַעֵץ או הַאֲדָמָה כיון שהוא מין הַעֵץ או מין הַאֲדָמָה.

כלומר, לפי הגרד"ל בשיטת החזו"א ספק מה הטעם שמברכים הַאֲדָמָה על גידולי עצים שאינן נקוב, ונוטה יותר כטעם הראשון שצריך לברך הַאֲדָמָה על גידולי מים. ולפי החוט שני בשיטת החזו"א ברור שצריך לברך הַאֲדָמָה על גידולי מים. וכן העיד הג"ר **משה פלס זצ"ל** (רב גאולה תניבה) שהחזו"א אינו חילק לגבי מטיטה בין עצים נקוב למושל מים, ושינה נחשבים כעצי שאינן נקוב, ובראה שהוא הדין לענין ברכה (ישא יוסף או"ח א עמוד קסה).

עצם היסוד שמברכים על מין הפרי, מובאר גם **במכתב החזו"א** שדורסב בספר זכרון **אבן ציון** (עמוד תקט"ט), לגבי הברכה על מיץ פירות, שהברכה וההודאה ל' אינה מתייחסת לחתיכה שאוכל, אלא על המין שברא בעולמו. וגם באכילת תולדת המין יכול לברך, ומה שמגדיר את הברכה הוא המות החיובית של אכילתו, שאם אוכל רק זיעה, אינה השעה הראויה להודות על המין.

ולדעת הג"ר **משה זאב זארגער שליט"א** (אל תיראי אדמה פרק חמישי סעיף א), כיון שהחזו"א היקל בשנת השמיטה שיש"ב להקל לזרוע בגידולי מים, ולא שמענו מנו ומשומעי פיו שיהיה לברך עליהם שֶׁהֶלַל, ובגדול כזה לא מסתבר שיסמוך על אחרים שיהיו לברך שֶׁהֶלַל, כאשר לא יעלה על דעת ההמוני שהברכה שונה. וכן הוכיח מסתימת הפוסקים לגבי עצים שאינן נקוב, הרי שסוברים שמברך הַאֲדָמָה על גידולי עצים שאינן נקוב, כיון שהולכים לפי המין. ומטיק שעדיף לקחת מין אחר לברך עליו הַאֲדָמָה, ומכל

5. ספק ברכות

לכתחילה שֶׁהֶלַל: כמה פוסקים התייחסו לשאלה זו כספק ברכות. לדעת הג"ר **עובדיה יוסף זצ"ל** (שו"ת יחזוה דעת חלקו סימן יב), והג"ר **משה מרדכי אפרם שליט"א** (הלכות יום ביום חלק ג פרק ב הערה 14), ברכת גידולי מים שֶׁהֶלַל וכדון כמהין ופטריות, שאף על פי שגדלים בקרקע הואיל ואינם יונקים מן הקרקע ברכתם שֶׁהֶלַל. ואם בירך עליהם ככרכתם 'בורא פרי העץ' או בורא פְּרִי הַאֲדָמָה, יצא ידי חובתו בדיעבד, וככמהין ופטריות שברכתם שֶׁהֶלַל, ומבואר **בערוך השלחן** (סימן רד סעיף ה) **וכף החיים** (סימן רד ס"ק ב) שאם בירך הַאֲדָמָה יצא בדיעבד. והוסיף הגרמ"מ קארפ, טוב שיחך דבר אחר ויברך עליו שֶׁהֶלַל ויפטור את הגידולי מים. [ולכן לכתחילה יש **רצאבי שליט"א** (שו"ת עולת יצחק חלק א סימן לט), ירקות גידולי מים ברכתם שֶׁהֶלַל, ואם בירך הַאֲדָמָה ספק אם יצא.

לכתחילה הַאֲדָמָה: ולדעת הג"ר **שמואל יוסף שטיצברג שליט"א** (שערי הברכה פרק כג עמוד תקסו הערה יח), על ירקות רגילים הגדלים רק בגידולי מים מברך הַאֲדָמָה, ועל נבטים וכיו"ב שהם צמחים הגדלים רק בגידולי מים מברך שֶׁהֶלַל. אמנם אם כבר בירך הַאֲדָמָה על ירק אחר, כיון שנחלקו הפוסקים האם לברך שֶׁהֶלַל או הַאֲדָמָה [כפי שיבאר שם באריכות], לכן שוב אין יכול לברך שֶׁהֶלַל על גידולי מים, כי יתכן שכבר נפטרו בברכת הַאֲדָמָה, אלא יברך על מאכל אחר שֶׁהֶלַל ויפטור את הגידולי מים. [ולכן לכתחילה יש להקדים לברך שֶׁהֶלַל על גידולי מים לפני שמברך על ירקות אחרים הַאֲדָמָה, או שיפטור אותם בברכת שֶׁהֶלַל על מאכל אחר].

6. ברכת הנבטים

האמרא: יש לחקור מה מברכים על נבטים הגדלים במים בלבד. והנה הסברא שכתב **החוט שני** שמברך הַאֲדָמָה על גידולי עצים שאינן נקוב וגידולי מים, כיון שהוא מין של 'פרי האדמה' שדרכו ליגדל באדמה, לגבי נבטים לא שייך הסברא ויחזון שברכתם שֶׁהֶלַל, כיון שעיקר דרך גידול הנבטים הוא במים ולא באדמה. אמנם יש סברא ונסתחבוח שני לגבי בצל ירק שהם עלים שצומחים על הבצל על ידי האויר, שברכתם הַאֲדָמָה, משום שהוא חלק מהבצל עצמו ותנשם שבבצל מתרבה ואינו דומה לכמהין ופטריות. ועל פי סברא זו הורה הג"ר **צבי ובר שליט"א** שברכת הנבטים הַאֲדָמָה, וכשב שברכת גידולי מים הַאֲדָמָה כך גם נבטים, שכן לגבי ברכה אין הבדל האם גדל ממים לבד, או ממים בתוספת מינרלים.

וכן הסברא שכתב האור לציון, שמברך הַאֲדָמָה על גידולי מים כיון שבאים במקורם ממי האדמה, שייך גם בנבטים שבאים במקורם ממי האדמה ונקראים מין אדמה, שהרי מקורם בקטניות הגדלות מן האדמה, ורוב הנבטים מתפתחים לצמחים באדמה. והגרעין עצמו ברכתו הַאֲדָמָה ותהליך הנביטה לא משנה את הברכה.

שהבב: לפי הטעם שמברך הַאֲדָמָה על גידולי עצים שאינן נקוב בגלל שברכת תלושה היא גם בכלל אדמה, אם כן בנבטים שאין אדמה כלל ברכתם שֶׁהֶלַל. ולדעת הג"ר **אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א** (ואת הברכה ביורו הלכה סימן כד עמוד 274-272, לוח ברכות עמוד 390, הערות על לוח ברכות אות נא עמוד 400), ברכת גידולי מים ונבטים שֶׁהֶלַל, ולגבי נבטים הביא כן **במדרש הגרש"ז אורבאך זצ"ל** שברכתם שֶׁהֶלַל. והוסיף בזאת הברכה, שלכתחילה טוב לפטור הירק או הנבט במאכלים אחרים שברכתם הַאֲדָמָה וּשֶׁהֶלַל, או לאכלו בתוך הסעודה מאחר שיתכן שברכתו הַאֲדָמָה. ואם אוכל ירק ונבטים ביחד, יברך תחילה על הנבטים שֶׁהֶלַל ואחר כך הַאֲדָמָה על הירקות, שמא נפטרו הנבטים בברכת הַאֲדָמָה שמברך על הירקות.

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **פטריות:** ברכת הפטריות שֶהֶלַל ולא הֶאֱדָמָה, שכן 'מירבא רבו מארעא, מינקי לא ינקי מארעא', ובדיעבד אם בירך הֶאֱדָמָה יצא.
- ב. **גידולי מים:** שיטת החיי אדם בגידולי עציץ שאינו נקוב מברך שֶהֶלַל, ואם כן קל וחומר בגידולי מים שמברך שֶהֶלַל, לדעת רוב הפוסקים שחולקים על החיי אדם שמברך הֶאֱדָמָה על גידולי עציץ שאינו נקוב, יש להסתפק מה הדין בגידולי מים.
- ג. **מחלוקת הפוסקים:** לדעת המחזה אליהו ועוד פוסקים, גידולי מים הוא בכלל הספק של הירושלמי וברכתו שֶהֶלַל, ויש אומרים שבדיעבד אם בירך הֶאֱדָמָה יצא. לדעת החו"א ועוד הרבה פוסקים ברכת גידולי מים הֶאֱדָמָה כי הוא מין האדמה, וטעמים נוספים. ויש אומרים שאם מברך שֶהֶלַל אין מזניחים אותו.
- ד. **ספק ברכות:** כמה מפוסקי זמננו נקטו שברכת גידולי מים ספק הֶאֱדָמָה ספק שֶהֶלַל, ומספק בירך שֶהֶלַל, ויש לפטרו במאכלים אחרים שהם ודאי הֶאֱדָמָה ושֶהֶלַל, או יאכלנו תוך הסעודה.
- ה. **ברכת הנבטים:** נחלקו הפוסקים האם צריך לברך על נבטים הֶאֱדָמָה, שהפרי עצמו גדל והתרבה, וכשם שמברכים על בצל ירוק הֶאֱדָמָה, כי העלים מתרכים מהבצל עצמו. או שֶהֶלַל כי אינו מין של פְּרֵי הֶאֱדָמָה. וכשאוכל ירק ונבטים, יברך תחילה על הנבטים שֶהֶלַל, שלא יפטר בברכת הֶאֱדָמָה שעל הירק.

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: האם מקיימים מצות אכילת מרור בגידולי מים?

האם דין אכילת מרור הוא דוקא בגידולי קרקע, ומה הדין לגבי כרפס, והאם המברך על גידולי מים שֶהֶלַל נהי'ה בְּדָבָרוּ, ועל אֲכִילַת מְרֹר הוא 'תרתי דסתר'?

מקורות: גמ' (פסחים דף לה: ט; לט); אשל אברהם (סימן תעג ס"ק ט); חיי אדם (כלל קל החדש בקצרה סעיף ה); מעשה איש (חלק ב עמוד קיב, חלק ז קונטרס שנת השבע עמוד קצג); קנה בושם (חלק ג י"ד סימן צד אות ב); חזון עובדיה (פסח מהדורת תשסג עמוד צו); אור לציון (חלק ב פרק יד ביאורים לתשובה ג); מנחת יצחק (ליקוטי תשובות סימן לח אות ג); חשב האפוד (חלק ג סימן ט); קנין תורה בהלכה (חלק ד סימן נד); תשובות והנהגות (כרך ה סימן ככו).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שוגגת אחרי יום ראשון נכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'דרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 391 בסך 100 שקל מזומן

הבחור החשוב כמר משה גרשון מינצברג הי"ו
שיבת 'תורת עולם' בית שמש

המדור הוקדש לעילוי נשמת
הר"ר מרדכי אריה ב"ר זאב פרידמאן זצ"ל
נלב"ע י"א טבת תש"פ ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

פרח מטה אהרן

על הפסוק (במדבר פרק יז פסוק כג) וַיֵּצֵא פָּרֹחַ וַיִּצָּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים, דן בטעמא דקרא אם אכלו את השקדים של מקל אהרן מהי ברכת הראויה, ולפי דברי החיי אדם בשיטת הירושלמי שפרי 'האדמה' מעציץ שאינו נקוב מברך 'שהכל', אי אפשר לברך עליהם 'העץ' מספק, אבל לפי הוראת החו"א שגם לפי הספק בירושלמי שגידולי עציץ שאינו נקוב לא נחשב 'ארץ', מכל מקום נחשב 'העץ' ו'האדמה', ומשום כך התיר לברך 'האדמה' אפילו על גידולי מים כי הם מין של פרי האדמה, אם כן בשקדים של מטה אהרן ברכתו 'העץ'. ומסיים, כיון שגדל על ידי נס אינו 'פרי האדמה' ולא 'פרי העץ' אלא דינם כמו כמהין ופטריות דמאורא רבו וברכתם 'שהכל'. אולם אם ציבם מהעץ, ונניח שעץ תלוש נקרא עץ, ברכתם 'העץ'.

נושא הגיליון הבא:

'מרור בגידולי מים'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
הרה"ק רבי אברהם דב ב"ר רוד מאבריטש זיע"א
מחבר ספר 'בת עין'
נלב"ע י"ב בכסלו תר"א ת.נ.צ.ב.ה.

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים ימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535
מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון
קו מידע הלכתי 02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...
לקבלת הגיליון במייל 5047867@gmail.com פקס: 02-6507823